

A (Rendőrségi) Belügyi Szemlében közölt, az állambiztonság területével foglalkozó írások áttekintő elemzése az SzKP XXII. kongresszusát követő időszakban

MEZEI József¹

A hazai állambiztonsági szervezetek jelentős része 1953-tól a Belügyminisztérium keretében látta el feladatait. Ugyanezen év januárjában a Belügyminisztérium elindította a Rendőrségi Szemlét többek között azzal a céllal, hogy e tudományos folyóirat keretében helyet biztosítson a rendőrségi munka során összegyűlt tapasztalatok megosztásának, hogy irányt mutasson a rendőri állománynak, akik ezáltal hatékonyabban lesznek képesek az elméletet a gyakorlatban alkalmazni. Az 1963-tól Belügyi Szemleként kiadott folyóiratnak több olyan rovata is volt, amelyben az állambiztonság valamely szegmensét vizsgálták, mutatták be, de már az első évtől volt kifejezetten olyan rovata is, „A titkos háborúk történetéből” elnevezésű, amely teljes egészében azzal foglalkozott. A párt és az állambiztonsági szervek szoros kapcsolata okán figyelmet érdemel, hogy 1961 októberében került sor a Szovjetunió Kommunista Pártja XXII., míg 1962 novemberében a Magyar Szocialista Munkáspárt VIII. kongresszusára.

Jelen tanulmány célja annak áttekintése, hogy a kongresszusokat követő időszakban az ott elhangzottak hogyan jelentek meg a Rendőrségi (Belügyi) Szemlében az állambiztonság területével összefüggésben közzétett publikációkban.

Kulcsszavak: állambiztonság, Belügyi Szemle, elhárítás, titkos háború, párt

1. Bevezetés

Magyarországon 1950-től az államvédelmi feladatokat a katonai hírszerzés kivételével a Belügyminisztériumtól független Államvédelmi Hatóság (ÁVH) keretében látták el, amely a Minisztertanács alárendeltségében működött, és az 1949. december

¹ Mezei József egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszolgálati Egyetem; doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola.

József Mezei Assistant Lecturer, University of Public Service; PhD student, University of Public Service Doctoral School of Police Sciences and Law Enforcement.

E-mail: mezei.jozsef@uni-nke.hu, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2625-6317>

28-án kiadott, 4353/1949. MT sz. rendelettel jött létre. Ez az állapot közel négy évig maradt fenn, amikor is a Minisztertanács 1953. július 17-i ülésén, az 500/6/1953. sz. határozattal az ÁVH-t összevonta a Belügyminisztériummal. Az 1956-os forradalom kitörésekor Nagy Imre,² majd annak leverése után a Kádár-kormány³ is úgy foglalt állást, hogy az ÁVH szervezetét nem építik újjá. A forradalom leverését követő át-szervezések eredményeként végül az államvédelmi feladatok végrehajtására a Belügyminisztérium II. (Politikai Nyomozó) Főosztályát hozták létre.⁴ Ez az állapot egészen 1962-ig állt fenn, amikor is egy a Belügyminisztérium teljes szervezetét érintő, 1962. augusztus 15-vel hatályba lépő ismételt átszervezés részeként az állambiztonsági munkával foglalkozó szervezetek a Belügyminisztérium III. Főcsoportfőnöksége keretében folytatták tevékenységüket. Ez a rendszer kisebb változtatásokkal közel 30 évig működött.

A Belügyminisztérium 1953 januárjában elindította a *Rendőrségi Szemle* című folyóiratot, a rendőrség központi folyóirataként elsődlegesen azzal a céllal, hogy felületet biztosítsanak a rendőri munka során keletkezett tapasztalatok megosztásához. Elő kívánták segíteni⁵ a szocialista társadalomban szükséges rendőri munka módszereinek minél szélesebb körben való terjesztését, ezzel együtt a nyomokban még megtalálható kapitalista beidegződések felszámolását. Ezen túl az elmélet fontosságának hangsúlyozása, az előremutató gondolkodás, valamint a kommunista nevelés jelentek meg célként az elindulásakor.⁶ A *Rendőrségi Szemle* 1962. december 31-vel megszűnt, hogy átadja helyét⁷ az 1963 januárjától megjelenő *Belügyi Szemlé*nek,⁸ amely „szigorú pártfelügyelet, pártirányítás alatt állt”.⁹

A *Rendőrségi Szemlé*ben kevésbé, a *Belügyi Szemlé*ben viszont rendszeresen jelentek meg az állambiztonság területét érintő publicisztikák, sőt állambiztonsági témájú rovatok is indultak. Ilyenek voltak például az 1963 áprilisában útjára indított „A titkos háborúk történetéből” és az 1964 júliusában megjelenő „Állambiztonsági

² Nagy Imre a Kossuth rádióban, 1956. október 28-án 17 óra 25-kor elhangzott beszédében kijelentette, hogy „a rend helyreállítása után egységes, új államrendőrséget szervezünk és az Államvédelmi Hatóságot megszüntetjük”.

³ A Kádár-kormány 1956. november 7-i első ülésén döntött arról, hogy az ÁVH-t nem szervezik újjá, a feladatok el-látása a rendőrségen belül egy osztály keretében fog megtörténni. A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány 5003/1956. (XI. 7.) BM sz. rendelete.

⁴ Az addig az Országos Rendőrfőkapitánysághoz tartozó Főosztályt 1957. május 6-án rendelték a belügyminiszter első helyettesének felügyelete alá.

⁵ Deák József: A Belügyi Szemle és jogelődei a mindenkori politika és a rendészettudomány szolgálatában (1918–1990). In Orbók Ákos (szerk.): *A hadtudomány és a XXI. század*. Budapest, Tanulmánykötet. Doktoranduszok Országos Szövetsége. 2016. 31–48.

⁶ Szerkesztőség: Előszó. *Rendőrségi Szemle*, 1. (1953), 1. 3–5.

⁷ *A Rendőrségi Szemle búcsúja. Rendőrségi Szemle*, 10. (1962), 12. 1184.

⁸ A *Belügyi Szemlé*t a Belügyminisztérium egységes szakfolyóirataként indították útjára. Létrehozásának oka, hogy a pártvezetés a belügyi munkatársaktól is „új munkastílust, magasabb színvonalú politikai és szakmai ismereteket követel. [...] a szocializmus ügyéhez való hűség és feltétlen odaadás első követelménye mellett növekvő erővel jelentkezik a másik, szintén elengedhetetlen követelmény: a hozzáértés, a szükséges ismeretek megkövetelése”. Kádár Jánosnak az MSZMP VIII. kongresszusán elhangzott beszámolójából. *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 1. 129. Ezt az idézetet a *Belügyi Szemle* 1963-ban megjelent minden számának első oldalán közzétették.

⁹ Deák József: A Belügyi Szemle közpolitikai, rendészeti elméleti és szerkezeti fejlődése a rendszerváltásig. *Hadtudományi Szemle*, 10. (2017), 2.345.

cikkek” címet viselő rovatok.¹⁰ Ezen túlmenően számtalan esetben előfordult, hogy egyéb rovatokban közölt publikációk is érintették az állambiztonság területét. Ilyen volt például a „Politikai és egyéb szakelméleti cikkek” című rovat, amelyben az állambiztonsággal összefüggő jogszabályok bemutatása, magyarázata történt meg, vagy a „Lapszemle”, amelyben külföldi lapokból vettek át az állambiztonság területéhez kapcsolódó írásokat.

A szövetségi rendszer jellegéből adódóan a Szovjet Kommunista Párt (SzKP) 1961. október 17. és 31. között megtartott XXII. kongresszusán történtek, illetve annak eredményei jelentős hatást gyakoroltak a többi szocialista ország működésére, terveire, fejlődési irányaira. A Magyar Szocialista Munkáspárt (MSzMP) Központi Bizottsága 1961. november 17-i határozata rögzítette, hogy „teljes mértékben egyetért” az SzKP által meghatározott irányvonallal.¹¹ A magyar állampárt és a hazai államvédelmi szerv közötti szoros kapcsolat okán kiemelt jelentőségű volt az SzKP mellett az MSzMP 1962. november 20. és 24. között megtartott VIII.¹² kongresszusa is.

Jelen tanulmány célja annak áttekintése, hogy a kongresszusokat követő időszakban a kongresszusokon elhangzott gondolatok közül melyek voltak azok, amelyek az állambiztonság témakörét érintették és megjelentek a *Rendőrségi (Belügyi) Szemle* hasábjain.

2. A kongresszusokon az állambiztonság kapcsán elhangzottak közvetlen megjelenése a publikációkban

Az SzKP kongresszusán új pártprogramot fogadtak el, amely ismételten bírálta az imperialisták¹³ burzsoá és revizionista törekvéseit.¹⁴ „Az imperialisták nem akarnak belenyugodni vereségükbe, egy harmadik világháború előkészületein mesterkednek...”,¹⁵ a nemzetközi kapcsolatokban erőpolitikát alkalmaznak.¹⁶ Ezen álláspontok egyértelműen fenntartották, sőt tovább erősítették a kommunista országok addigi ellenségképét. Nyikita Szergejevics Hruscsov, a párt első titkára beszédében részletesen foglalkozott a törvényesség kérdéskörével is. Ez a sztálini múlttól való elhatárolódást célozta, amely az állambiztonsági szerveknek is üzenetként szolgált, hiszen a törvénytelenések egy jelentős része hozzájuk kötődött. A törvényesség kapcsán

¹⁰ Baranyó György (szerk.): *A Belügyi Szemle (Rendőrségi Szemle) 1953–1977. évi cikkeinek összesített tartalommutatója*. Budapest, BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, 1978. 5.

¹¹ Csáki Ernő: A Szovjetunió Kommunista Pártja XXII. Kongresszusa után. *Rendőrségi Szemle*, 9. 12. (1961), 963.

¹² A Magyar Szocialista Munkáspártot 1956. október 31-én alapították, de a kongresszusok számozásánál az elődpártot (Magyar Kommunista Párt, Magyar Dolgozók pártja) kongresszusainak számozását is figyelembe vették.

¹³ A dolgozatban az „imperialista” és vele összefüggésben az „imperializmus” szavakat a korabeli értelmezés alapján használom. Imperialista: „Az imperializmus alapján álló, annak politikáját folytató <személy, közösség>”, míg az imperializmus: „Hódításra, gyarmatok szerzésére, népek elnyomására és világuralomra törekvő külpolitika.” – Bárczi Géza – Országh László: *A magyar nyelv értelmező kéziszótára*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1959.

¹⁴ Beér János: Proletárdiktatúra – ösztönei állam. *Rendőrségi Szemle*, 10. (1962), 1. 4.

¹⁵ Gönczy György – Sepsei György: Az izgatásos bűncselekmények aktuális bűnüldözési problémái. *Rendőrségi Szemle*, 9. (1961), 12. 1006.

¹⁶ Csáki (1961) i. m. 969.

az első titkár azt is megemlítette, hogy a bűnözők elleni fellépésben az állami szervek mellett meg fog növekedni a „dolgozók tömegszervezeteinek szerepe”, ami növelni fogja annak hatékonyságát. A pártprogramban rögzítették, hogy elsődlegesen a prevencióra kell törekedni a bűncselekmények kapcsán.¹⁷

A szovjet elképzelések szerint a különösen veszélyes bűncselekmények esetén megoldás lehet például a sajtóban vagy a rádióban közzétett felhívás, vagy akár a releváns csoportok személyes tájékoztatása is.¹⁸

A Szovjetunióban fent megfogalmazott gondolatok az MSzMP Központi Bizottsága VIII. kongresszusán,¹⁹ illetve az azt megelőzően kiadott irányelvekben,²⁰ illetve a kongresszust követően a szakmai gondolkodásban is tetten érhetőek voltak.

„Az irányelvekben a következőket olvashatjuk: »A szocialista nemzeti egység politikai tartalma: harc a szocialista rendszer védelméért és fejlesztéséért, a szocializmus teljes győzelméért, a békéért, a nemzeti függetlenség védelméért, küzdelem a nemzetközi imperializmus, és a még, meglévő belső ellenséges erők és tendenciák ellen.«²¹ Az irányelvekben foglaltak kapcsán kialakult politikai diskurzusban az imperialisták elleni küzdelemre vonatkozó felvetést tovább fejtvé megjelent az a vélemény, hogy még mindig vannak olyanok a magyar társadalomban, akik nem fogadják el a politikai berendezkedést, befolyásolják őket a nyugati, tőkés világból érkező hatások, sőt egyesek tevékenyen is fellépnek a rendszer ellen.²²

Ugyanez megjelent a kongresszuson is, ahol a résztvevők megerősítették a pártot abban, hogy jó úton halad. Az állambiztonság kapcsán pedig, hogy a fő feladat „minden rendszerellenes, reakciós politikai erővel szembeni fellépés, az aktív ellenséges elemek mind hatékonyabb elszigetelése, s ezzel párhuzamosan a még ingadozó, valamint megtévedt elemek megnyerésének elősegítése”.²³ A kongresszuson elhangzottak kapcsán pedig megjelent az a vélemény, miszerint a jövőben is fel kell lépni azon tevékenységek ellen, ami a pártot erről az útról letérítheti, továbbá harcolni kell „a liberalizmus, a revizionizmus” és „mindenféle káros maradvány és mindenféle bomlasztó”²⁴ törekvés ellen.

E gondolatokban több más mellett a nyugat által folytatott fellazítási²⁵ politika húzódik meg, amely elleni fellépés markánsan tetten érhető volt az állambiztonsági

¹⁷ Csáki (1961) i. m. 973.

¹⁸ G. Kočarov: A társadalom bevonása a különösen veszélyes bűncselekmények felderítésébe. *Rendőrségi Szemle*, 10. (1962), 9. 821.

¹⁹ 1962. november 20–24. között ülésezett az MSzMP VIII. kongresszusa, amelyen 614 szavazati és 36 tanácskozási jogú küldött vett részt.

²⁰ 1962. augusztus 14–16.: a KB elfogadja a kongresszusi irányelveket.

²¹ Csizmadia Ernő: A szocializmus teljes felépítésének útján. *Rendőrségi Szemle*, 10. (1962), 10. 906.

²² Csizmadia (1962) i. m. 906.

²³ Bakóczy Antal: Az összeesküvés törvényi tényállási elemeiről. *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 7. 23.

²⁴ Balogh Sándor: A VIII. Kongresszus után. *Rendőrségi Szemle*, 10. (1962), 12. 1092.

²⁵ A szót a korabeli magyar belügyi értelmezés szerint használok. A célját tekintve a fellazítás: „A fellazítási taktika arra irányul, hogy a szocialista országokat elvlassza egymástól, és a szocialista közösségtől, mindenekelőtt pedig a szocialista demokrácia fejlődését liberalizálással változtassa, megvalósítsa a rendszer békés átalakulását, a tőke restaurálását.” – Bruzsa Gábor: A „fellazítási” taktika egyes megjelenési formái. *Belügyi Szemle*, 4. (1966), 1.

szervek feladatkörében az 1960-as években.²⁶ A II. világháborút követően a hidegháborús szembenállás felületeinek száma növekedett. A két nagyhatalom közötti közvetlen, nyílt fegyveres konfliktus lehetősége, ha nem is szűnt meg, de jelentősen csökkent. A kommunista blokk országaiban azonban azonosították az imperialisták egy másik eszközét, a fellazítási politikát, amely szintén a szocialista rendszerek megdöntését célozta például azzal, hogy az állampolgároknak bizalmatlanságot ébresztett, illetve elégedetlenséget szított az állampárt, és az általa fenntartott rendszer ellen.²⁷

Az SzKP első titkárának a törvényesség fontosságára vonatkozó, fent idézett megállapítása visszaköszön Kádár János 1962-ben, egy csepeli gyűlésen elmondott beszédében: „[A] törvényesség a nép számára a legfontosabb dolgok egyike. Ezalatt persze nemcsak azt értjük, hogy senkit nem csuknak be olyasmért, amit nem követett el, hanem azt is, hogy a kém csak reszkessen, s aki lopott, az féljen, mert az is hozzátartozik a szocialista törvényességhez, hogy a bűnös rettegjen a törvény erejétől.”²⁸ Kádár János ezen gondolatának első fele az SzKP első titkárjéhez hasonlóan a múlttól való elhatárolódást szolgálja. Annak tükrében viszont, hogy a fellazítási taktika mögött jellemzően az imperialista országok hírszerző szervei álltak, talán nem véletlen, hogy a pártvezető beszédében a bűncselekmények közül éppen a kémkedést nevesítette.

A *Belügyi Szemle* első számában az első publikáció Pap János Belügyminiszter tollából származott. A *Belügyi szemle elé...* című írásában szintén a két kongresszus gondolatai jelennek meg. Egyrészt a törvényesség hangsúlyozása és e téren a múlttal való szakítás. „Tanultunk a múlt hibáiból és ártatlanul senkit sem üldözünk.” Másrészt kicsit mélyebb szakmai értékelésben az imperialisták elleni küzdelem és annak társadalmi támogatottsága. Eszerint jóval kevesebb lett a rendszerellenes személyek száma, azonban sokszor ezen állampolgárok a törvénytelen cselekedeteiktől sem riadtak vissza. A társadalmi támogatottság, az állambiztonsági szervek munkájában is tetten érhető,²⁹ amelynek eredményeként a Belügyminisztérium több kémet is leleplezett.³⁰ A társadalom pozitívabb viszonyulása annak is köszönhető, hogy az állambiztonsági munkatársak többsége szerény, kulturált magatartású és cselekedeteiben megfontolt.³¹ Az imperialisták fellazítási taktikáját, a hosszú távú bomlasztást az állampolgárok közül is támogatták néhányan, akik azonban jelentős csoportot nem alkottak. A kongresszus előtti években történt államellenes konspirált próbálkozások „nacionalista-soviniszta alapon álltak”, a legtöbb „keresztényszocialista Magyarország» megvalósításáról ábrándozott”. Ezen törekvések egy részét a Nyugat támogatta, másik részében pedig a szervezkedők keresték a kapcsolatot a nyugati

²⁶ A probléma megoldásának fontosságát mutatja, hogy a Belügyminisztérium külön utasítást adott ki a Fellazítás elleni fellépésre vonatkozóan. A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0024. számú parancsa – A Belügyminisztérium szerveinek az imperialisták fellazító politikája elleni harcáról és a további feladatairól. (Belügyminisztérium, 1966. június 3.).

²⁷ Bedő János et alii: *Az imperialisták fellazítási taktikája*. Budapest, Kossuth, 1968. 6.

²⁸ Timár István: A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről. *Rendőrségi Szemle*, 10. 1. (1962), 12.

²⁹ Kóteles István: Az állambiztonsági munka alapja a szocialista törvényesség. *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 6. 9.

³⁰ Pap János: A „Belügyi Szemle” elé.... *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 1. 9.

³¹ Kóteles (1963) i. m. 9.

szervezetekkel. A fasiszták és a szélsőséges nacionalisták a háború kirobbantásában látták a megoldást ebben az időben, amelynek megvalósításában a nyugatnémet revansista csoportosulásokban bíztak.³²

3. A törvényesség, a társadalmi kapcsolatok erősítése és az izgatás mint az állambiztonság egyik fő kihívása

1961-ben új Büntető törvénykönyvet fogadtak el,³³ amely a korábbiakhoz képest jelentősen eltért az államellenes bűncselekményekre vonatkozó szabályok tekintetében. Lényeges tartalmi változás volt, hogy az új látásmód szerint csak az a bűncselekmény számított állam elleninek, amely az állam mint jogi tárgy ellen irányult. Az állam elleni bűntett olyan cselekedet kellett legyen, amely az állam egészét, illetve az alkotmányban³⁴ rögzített, a társadalom alappilléreként szereplő értékeket (a társadalom gazdasági rendje és politikai felépítménye) veszélyeztesse, mivel ezek a „népi demokratikus államrendszer megingatásának veszélyét” hordozták magukban.³⁵ Az állam elleni bűntetteket a kódex IX. fejezete tartalmazta. A törvényi tényállások: az összeesküvés; lázadás; kártevés; rombolás; merénylet; izgatás; hazaárulás; ellenség támogatása; kémkedés és a feljelentési kötelezettség elmulasztása voltak. A cselekmények jobb differenciálhatósága érdekében újként jelent meg a törvényben a kártevés; a rombolás és a merénylet.³⁶

A társadalom és az állambiztonsági szervek közötti együttműködés szempontjából jelentősége van a büntetőeljárásról szóló 1962. évi 8. sz. törvényerejű rendelet (Be.) hatálybalépésének. Az új Be. előtt az állambiztonság területén nem alkalmazták a szignalizációt, annak ellenére, hogy a szakmai és politikai álláspont alapján a bűnözés megelőzése csak széles körű társadalmi támogatottság mellett lehetett eredményes. Ehhez viszont a társadalomnak rendelkeznie kell azokkal az ismeretekkel, információkkal, amelyek a kockázatokra, a megelőzéshez szükséges ismeretekre vonatkoznak, hiszen csak így tudják felismerni azt, ha az általuk tapasztaltakat jelezniük kell a hivatalos szerveknek. Ezek a tájékoztatások az ismeretek átadásán túl az éberséget is fokozták, felhívták a figyelmet arra, hogy az állambiztonsági kockázatok jelen vannak. A szignalizáció egy másik céljaként jelent meg, hogy a rendelkezésre álló információkat felhasználják „a társadalmi ráhatás, a dolgozó tömegek nevelése terén”. A szignalizáció lehetett közvetlen, adott ügyet érintő és közvetett, amikor több bűncselekmény elemzése alapján általános következtetéseket, megállapításokat lehetett tenni a bűncselekmények elkövetéseinek okaira, vagy az azt lehetővé tevő

³² Köteles (1963) i. m. 11.

³³ 1961. évi V. törvény a Büntető Törvénykönyvről.

³⁴ A vizsgált időszakban hatályos Alkotmány az 1949. augusztus 20-án életbe léptetett 1949. évi XX. törvény volt (Magyar Népköztársaság Alkotmánya).

³⁵ Barna Péter: Állam elleni bűntettek az új Btk-ban. *Rendőrségi Szemle*, 10. (1962), 3. 210.

³⁶ Barna (1962) i. m. 211.

feltételekre. A szignalizáció célpontjai lehettek pártszervek, állami és társadalmi szervezetek. A szignalizációval kapcsolatban elvárásként jelent meg, hogy az legyen teljes és pontos. Tartalmaznia kellett a feltárt hiányosságokat, az azokból keletkező veszélyeket, valamint javaslatokat a hiányosságok megszüntetésére. Fontos volt vizsgálatazt kérni arról, hogy az intézkedéseket az érintett szervezetek megtették. A szignalizációt és a visszajelzéseket a belügyi szervezeteknek gyűjteni kellett, és fél-évente értékelni. A külső szignalizáció mellett a belügyi szervek felé küldött belső tájékoztatás is fontos volt, amely a belső hiányosságokra hívta fel a figyelmet.³⁷

Az állambiztonsági szervek feladata az állam elleni bűncselekmények megelőzése, felderítése, illetve az ezzel összefüggő nyomozati cselekmények lefolytatása volt, amelynek alapja a szocialista törvényesség. 1953 előtt, a Rákosi korszakban „az ellenséget elsősorban saját sorainkban kell keresni” és a „hibák mögött is az ellenség áll” volt a fő irányelv, amelynek eredményeként az ÁVH törvénytelenésekben volt érintett. A szakmai és pártértékelések szerint tehát az ellenforradalmat követően a törvényesség helyreállt, amellyel kapcsolatban lényegi elemek voltak a „bizonyítás” és a „terhelt jogainak biztosítása”³⁸ terén bekövetkezett változások. Ezek hatására nőtt a társadalmi támogatottság, azonban „nem tűnt el teljesen és végleg a bizalmatlanság és a gyanakvás az állambiztonsági szervek munkájával szemben”.³⁹

A korabeli forrás szerint az 1960-as évek elején a politikai bűntettek száma csökkent, az „összeesküvés miatt elítéltek száma százalékban alig fejezhető ki és az államellenes bűncselekmények köre is jóformán csak az izgatásra szűkült”.⁴⁰ A sajtórészéről felmerült, hogy a sajtóban sem jelent meg közlemény ilyen jellegű cselekményekről, ami viszont biztosan nem azt jelentette, hogy nem történnék ilyen jellegű esetek. A sajtó képviselője szerint ez egyrészt csökkentette az éberséget, másrészt hamis szemléletmódot alakított ki az emberekben, harmadrészt a tájékoztatatlanság elidegeníti az állambiztonság munkatársait az emberektől. Annak, hogy az állambiztonsági szervek nem jelentetnek meg ilyen jellegű információkat a sajtóban az egyik oka, hogy nem alakított ki jó munkakapcsolatot a sajtó munkatársaival.⁴¹

4. Az állambiztonsági szervek tevékenységét érintő egyéb témakörök

A kongresszusokon elhangzott azon igény, hogy erősíteni kell a társadalommal való kapcsolatot, a magyar szakembereket is további gondolkodásra ösztönözte. Lehetséges megoldásként merült fel az, ha a belügyi vezetők közéleti tevékenységet folytatnak, és ennek során bővítik kapcsolatrendszerüket a politika, a kultúra és a gazdaság

³⁷ Kása Tibor – Fenyvesi István: Szignalizáció az állam elleni bűnügyekben. *Belügyi Szemle*, 2. (1964), 7. 5–13.

³⁸ Köteles (1963) i. m. 9.

³⁹ Köteles (1963) i. m. 11.

⁴⁰ Csendes Károly: Kormányhatározat a büntető-jogalkalmazásról. *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 8. 6.

⁴¹ Szabó László: A rendőrség és a sajtó. *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 9. 24.

területén. Ezen kapcsolatrendszeren keresztül aztán ismereteket szerezhetnek a munkájuk ellátásához is. Értékelhetnek egy-egy témát, eseményt is a továbbiakban akár a szervezeten kívül is. Ez utóbbira volt már precedens, például a belügyi szerveknél kémelhárítás témakörében. Ezek során előfordult azonban, hogy a vezetők ezeknek az előadásoknak a megtartását a beosztottakra bízták, ami így gyakran nem megfelelő színvonalú volt, és sokszor a kitűzött célt sem érte el. Itt is felmerült az a megoldás, amit a szovjet oldalon a különösen veszélyes bűncselekmények kapcsán javasoltak, miszerint érdemes lehet a belügyi szervek munkájával kapcsolatos cikkek megjelenítése a sajtóban.⁴² A sajtó szerint a tájékoztatás mellett, illetve azzal párhuzamosan az írásoknak lehet oktató-nevelő funkciója, elősegítheti a prevenciót, csökkentheti a társadalomban a rendőrséggel szembeni idegenkedést, illetve a nyilvánosság bevonása hozzájárulhat egy adott ügy felderítéséhez is.⁴³

Az imperialisták elleni küzdelem kapcsán, valamint az általuk folytatott fellazítás, az azzal szorosan összefüggő lélektani hadviselés, illetve annak a magyar jogban izgatásként történő lecsapódása arányaiban a legnagyobb mértékben volt jelen az áttekintett időszak publikációiban. A Berlinben történt események⁴⁴ kapcsán felmerült, hogy az aktivizálhatja a hazai ellenséges elemeket, és habár az izgatás elleni fellépés elsődlegesen a politikai nyomozó szervek feladata volt, de emellett minden rendőri szerv kötelessége is.⁴⁵ Az izgatás több formában is megvalósult: szóban; falfestéssel; röplapozással. Ez utóbbi tevékenység általában szervezetszerű volt, és ezeknek az eseteknek „közvetlen vagy közvetett kapcsolata van egyes imperialista szervezetekkel”.⁴⁶ Az izgatás⁴⁷ mint állam elleni bűncselekmény kapcsán egy aprólékosabb nyomozati munka igénye jelentkezett, amely már nemcsak a bűnös személyének megállapításához, az objektív ítéltetéshez szükséges ismereteket biztosította, hanem a nevelő jellegű tevékenységhez és a prevencióhoz is segítséget adott.⁴⁸ E büntettek eredményes nyomozásához a szakszerűség és a legjobb tapasztalatok felhasználása mellett elengedhetetlen volt, hogy a rendőri szervek együttműködjenek, továbbá jelentős segítséget adhatott a feladatellátáshoz a „dolgozók legszélesebb rétegének támogatása”.⁴⁹ Az izgatásos ügyek kapcsán azonosított egyik információforrás a Szabad Európa rádió volt.⁵⁰ A rádió hallgatásáról, illetve ellenséges propaganda folytatásáról a lakosságtól is

⁴² Vincze Béla: A parancsnokok közéleti tevékenységéről. *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 1. 13–20.

⁴³ Szabó (1963) i. m. 20.

⁴⁴ 1961. augusztus 13-án a Német Demokratikus Köztársaság egy szögesdrót kerítéssel elválasztotta Kelet- és Nyugat-Berlint egymástól. A szögesdrót helyén néhány nappal később elkezdték egy fal építését, ami, miután elkészült, közel 30 évre elválasztotta egymástól a város két felét.

⁴⁵ Gönczy-Sepsei (1961) i. m. 1007.

⁴⁶ Gönczy-Sepsei (1961) i. m. 1008.

⁴⁷ A Belügyminisztérium III/III. Csoportfőnökség Ügyrendje. Belügyminisztérium, 1972.; Az izgatás elleni fellépés a BM III/III. Csoportfőnökség feladatkörébe tartozott.

⁴⁸ Vágó Tibor: Az államrend elleni izgatás differenciálása és annak egyes kérdései a cselekmények felderítése és értékelése során. *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 1. 21–28.

⁴⁹ Kastyák János: Feliratos izgatás büntetnének nyomozása a Helvéciai Állami Gazdaságban. *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 1. 88.

⁵⁰ Kada Mihály – Hegedűs Kálmán: Névtelen fenyegető levelek és izgató röpcédulaterjesztők felderítése. *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 4. 102.

érkeztek bejelentések. Az izgatás felderítéséhez a konspirált figyelés, a levélküldemények ellenőrzése operatív eszközök használata,⁵¹ írás-⁵² és vegyyszakértő bevonása⁵³ is elfogadott volt, ami jól mutatja, hogy az említett cselekmény elleni fellépés milyen fontos volt a hivatalos szervek, illetve az állampárt számára. Az elkövetők körében a hatóság szerint a maradiság és a konzervatív gondolkodás is tetten érhető volt.⁵⁴

A szakmai álláspont szerint az izgatás mögött legnagyobb részt az Amerikai Egyesült Államok (United States of America – USA) által folytatott lélektani hadviselés húzódott meg, akik nyíltan vállalták, hogy céljaik eléréséhez igénybe vették a propaganda eszközét is. Szinte minden amerikai hírszerző szerv és az Észak-atlanti Szerződés Szervezete is rendelkezett lélektani hadviselést folytató központtal. Az USA által használt egyik – látszatra magánkézben lévő – lélektani hadviselő központ a fent már említett Szabad Európa Rádió volt. Ezen központok működését a megcélzott országot jól ismerő szakértők segítették, akik a folyamatosan gyűjtött információk feldolgozása által javaslatokat tudnak tenni a propaganda tartalmára, irányára.⁵⁵

1963 áprilisában egy újabb rovattal bővült a *Belügyi Szemle*. „A titkos háborúk történetéből” című rovat a történelem, leginkább a II. világháborúhoz köthető eseményein keresztül mutatta be a hírszerzők és a kémelhárítók feladatait és egymás elleni küzdelmét. Az érintett történetekben a vizsgált időszakban a volt náci Németország és az imperialista országok hírszerző szerveinek tevékenysége állt a középpontban.

A magyarországihoz hasonló problémákkal küzdött a vizsgált időszakban a Német Demokratikus Köztársaság (NDK) is az NDK belügyminisztere szerint. A nyugat-berlini, nyugat-németországi ügynökségek által folytatott kémkedés, izgatás, szabotázs számottevő anyagi és eszmei kárt okozott országuknak. A lefolytatott büntetőeljárásaik alátámasztották, hogy sok elkövetőt ideológiai ráhatással vettek rá bűncselekmények elkövetésére. Az NDK-ban is megjelent az SZKP XXII. kongresszusának azon gondolatmenete, miszerint elsődlegessé vált a törvényesség igénye. A nyomozások során az okok és feltételek mind teljesebb körű feltárása vált szükségessé, valamint a dolgozókkal való kapcsolat elmélyítése prevencióssal. Szintén fontos igényként jelent meg a bűnüldöző szervek munkatársai képzettségi szintjének emelése.⁵⁶

5. Befejezés

Az áttekintett időszak alapján az SzKP XXII. kongresszusán meghatározott azon irányok, amelyek az állambiztonság kérdéskörét érintették rövid időn belül megjelentek a *Belügyi Szemle* oldalain. Azon témakörök, amelyek markánsan jelen voltak: a tör-

⁵¹ Kada-Hegedűs (1963) i. m. 103.

⁵² Kada-Hegedűs (1963) i. m. 104.

⁵³ Kada-Hegedűs (1963) i. m. 105.

⁵⁴ Kada-Hegedűs (1963) i. m. 102.

⁵⁵ Bekő István: Az USA lélektani hadviseléséről. *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 5. 14–22.

⁵⁶ Karl Maron: Magas képzettség – feladataink teljesítésének előfeltétele. *Rendőrségi Szemle*, 10. (1962), 4. 376–381.

vényesség kérdésköre, amely elválaszthatatlanul összefonódott a múltól való teljes szakítással – amelyről persze tudjuk, hogy nem valósult meg, mert az ÁVH több munkatársa még később is jelen volt az állambiztonság szervezetében; a társadalommal való együttműködés szükségessége, ami szorosan összefügg az előző törekvéssel; valamint az imperialisták és a belső ellenséggel szembeni fellépés. A törvényesség kapcsán érdekes időbeli egybeesés a kongresszusok és az új Btk. és Be. bevezetése, ami az állambiztonság terén is változásokat hozott.

A kiemelt témakörök, így például a törvényességgel összefüggésben közölt publikációkban részletesen, a megértést segítő magyarázatokkal tárgyalták az állam elleni bűncselekmények tényállásait. Egyes bemutatott esettanulmányok néha már túlzó egyszerűséggel mutattak rá a szakmaiság fontosságára, illetve a hibákkal való szembenézés „természetességére”.⁵⁷ Azzal a szakmai felvetéssel azonban mindenképpen egyet kell most is érteni, hogy a társadalom bizalmának elnyeréséhez a munka során nem lehet nélkülözni a szakmaiságot és a törvényességet.

A hazai példák mellett, a nem vagyunk egyedül a problémáinkkal érzést is „becsempészte” a lapba a *Belügyi Szemle* szerkesztősége az NDK belügyminiszterének publikációján keresztül. Az írás – ami egy olyan jogi képzés megindítása kapcsán készült, ahova a rendészeti szervek munkatársai jelentkezhetek – minden olyan gondolatot megjelenített, amely az SzKP konferenciát követően a magyar állambiztonság szempontjából is releváns volt.

Az állambiztonsági munka jellege okán az információk védelme különösen fontos. A munkatársak szakmai képzésének/önképzésének egyik lehetséges megoldása viszont a szakmai folyóiratokban közölt hiteles, tudományos igényességű publikációk tanulmányozása. E kettő szempontot figyelembe véve kijelenthető, hogy egy minősített információk közzétételét is lehetővé tevő melléklete a *Belügyi Szemlé*nek megkönnyíthette volna a kitűzött célok elérését, amelynek igénye az évek során „időről időre felbukkan”-t.⁵⁸

IRODALOMJEGYZÉK

- A Belügyminisztérium III/III. Csoportfőnökség Ügyrendje. Belügyminisztérium, 1972. Online: www.abtl.hu/sites/default/files/forrasok/ugyrend_3.pdf
- Bakóczi Antal: Az összeesküvés törvényi tényállási elemeiről. *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 7. 23–36.
- Balogh Sándor: A VIII. Kongresszus után. *Rendőrségi Szemle*, 10. (1962), 12. 1092–1097.
- Baranyó György (szerk.): *A Belügyi Szemle (Rendőrségi Szemle) 1953–1977. évi cikkeinek összesített tartalommutatója*. Budapest, BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, 1978.
- Barna Péter: Állam elleni büntettek az új Btk-ban. *Rendőrségi Szemle*, 10. (1962), 3. 210–223.
- Beér János: Proletárdiktatúra – össznépi állam. *Rendőrségi Szemle*, 10. (1962), 1. 3–11.
- Bedő János – Hun Péter – Miklós Iván – Pálos Tamás – Tardos András: *Az imperialisták fellazítási taktikája*. Budapest, Kossuth, 1968.

⁵⁷ Kiss József: Egy ellenforradalmi röpcédulaszórás nyomozásának tapasztalatai. *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 8. 103–107.

⁵⁸ Deák József: A *Belügyi Szemle* a pártfórumok értékeléseiben (1973–1987). *Belügyi Szemle – Ordinem Facere: A Belügyi Szemle folyóirat időszaki kiadványa*, (2018), 1. 25.

- Bekő István: Az USA lélektani hadviseléséről. *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 5. 14–22.
- Bruzsa Gábor: A „fellazítási” taktika egyes megjelenési formái. *Belügyi Szemle*, 4. (1966), 1.
- Csáki Ernő: A Szovjetunió Kommunista Pártja XXII. Kongresszusa után. *Rendőrségi Szemle*, 9. (1961), 12. 963–971.
- Csizmadia Ernő: A szocializmus teljes felépítésének útján. *Rendőrségi Szemle*, 10. (1962), 10. 899–907.
- Csendes Károly: Kormányhatározat a büntető-jogalkalmazásról. *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 8. 5–14.
- Deák József: A Belügyi Szemle a pártfórumok értékeléseiben (1973–1987). *Belügyi Szemle – Ordinem Facere: A Belügyi Szemle folyóirat időszaki kiadványa*, (2018), 1. 16–26.
- Deák József: A Belügyi Szemle és jogelődei a mindenkori politika és a rendszertudomány szolgálatában (1918–1990). In Orbók Ákos (szerk.): *A hadtudomány és a XXI. század. Tanulmánykötet*. Budapest, Doktoranduszok Országos Szövetsége. 2016. 31–48.
- Deák József: A Belügyi Szemle közpolitikai, rendszertelméleti és szerkezeti fejlődése a rendszer-váltásig. *Hadtudományi Szemle*, 10. (2017), 2. 339–355.
- Gönczy György – Sepsei György: Az izgatásos bűncselekmények aktuális bűnüldözési problémái. *Rendőrségi Szemle*, 9. (1961), 12. 1006–1010.
- Gy, T. A szicíliai partraszállás előkészítése. *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 4. 87–94.
- Kada Mihály – Hegedűs Kálmán: Névtelen fenyegető levelek és izgató röpcédulaterjesztők felderítése. *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 4. 102–105.
- Kastyák János: Feliratos izgatás büntetvének nyomozása a Helvéciai Állami Gazdaságban. *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 1. 83–89.
- Kása Tibor – Fenyvesi István: Szignalizáció az állam elleni bűnügyekben. *Belügyi Szemle*, 2. (1964), 7. 5–13.
- Kiss József: Egy ellenforradalmi röpcédulaszórás nyomozásának tapasztalatai. *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 8. 103–107.
- Kočarov, G.: A társadalom bevonása a különösen veszélyes bűncselekmények felderítésébe. *Rendőrségi Szemle*, 10. (1962), 9. 821–826.
- Köteles István: Az állambiztonsági munka alapja a szocialista törvényesség. *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 6. 5–12.
- A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 0024. számú parancsa – A Belügyminisztérium szerveinek az imperialisták fellazító politikája elleni harcáról és a további feladatairól. (Belügyminisztérium, 1966. június 3.). Online: https://abparancsok.hu/sites/default/files/parancsok/10_21_24_1966.pdf
- Maron, Karl: Magas képzettség – feladataink teljesítésének előfeltétele. *Rendőrségi Szemle*, 10. (1962), 4. 376–381.
- Pap János: A „Belügyi Szemle” elé.... *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 1. 5–12.
- A Rendőrségi Szemle búcsúja. *Rendőrségi Szemle*, 10. (1962), 12. 1184.
- Szabó László: A rendőrség és a sajtó. *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 9. 16–25.
- Szerkesztőség: Előszó. *Rendőrségi Szemle*, 1. (1953), 1. 3–5.
- Timár István: A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről. *Rendőrségi Szemle*, 10. (1962), 1. 13–21.
- Vágó Tibor: Az államrend elleni izgatás differenciálása és annak egyes kérdései a cselekmények felderítése és értékelése során. *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 1. 21–28.
- Vincze Béla: A parancsnokok közéleti tevékenységéről. *Belügyi Szemle*, 1. (1963), 1. 13–20.

Jogi forrás

1961. évi V. törvény a Büntető Törvénykönyvről

ABSTRACT

An Overview Analysis of the Articles on the Field of State Security Published in the (Police) Home Affairs Review after the 22nd Congress of the Soviet Communist Party

József MEZEI

From 1953, a significant part of the Hungarian state security organisations performed their duties under the Ministry of the Interior. In January of the same year, the Ministry of the Interior launched the Police Review, in particular with the aim of providing a space for sharing scientific experience in the framework of this scientific journal to guide police officers, who will be able to apply the theory more effectively in practice. Since 1963, the journal, published as the Home Affairs Review, has had several columns in which a segment of state security has been examined and presented, but from the very first year it has also had a section specifically entitled "The History of Secret Wars", which dealt entirely with it. Due to the close relationship between the party and the state security organisations, it is worth noting that the 22nd Congress of the Soviet Communist Party took place in October 1961, while the 8th Congress of the Hungarian Socialist Workers' Party was held in November 1962. The aim of the present study is to examine the relationship between the results of the congress and the content of the publications published in the Police (Home Affairs) Review in the field of state security after the congresses.

Keywords: state security, Home Affairs Review, response, secret war, party